

dicti Patris mei, percipite regnum¹: illis autem, Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus.

SERMO VI².

De eo quod apparuit Dominus Moysi in rubo.

I. CUM sanctæ lectiones legerentur, in ea quæ scripta sunt in prima lectione, quæ nobis recitata est, animo intendimus, et ea quæ Dominus suggerit, breviter cum Vestra Sanctitate participare curamus: ne carnaliter accipientes divina mysteria, non solum non proficiatis, sed etiam deficiatis. Occurrit enim primo aspectibus nostris ex illa lectione divina, quod Deus apparuit Moysi³. Apparere autem per substantiam suam, sicuti est, non nisi mundis cordibus dignatur. Sic enim scriptum est in Evangelio: « Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum vident » bunt⁴. Oculis autem corporalibus sanctorum si quando Deus voluit apparere, non per se ipsum, sed per creaturam visibilem atque sensibilem, quantum ista carne sentiiri potest, apparuit; vel per vocem sonantem auribus, vel per ignem oculis, vel per Angelum in aliqua visibili specie apparentem, sed personam Dei gestantem. Sic intelligimus, fratres, apparuisse Moysi Deum. Non enim majestas illa, quæ fecit cælum et terram, et quæ regit universum mundum, cui semper inhærent Angeli contemplando ejus pulchritudinem puris mentibus, oculis mor-

¹ Matth. xxv, 31, etc. — ² Alias de Diversis 17. — ³ Exod. iij, 2. — ⁴ Matth. v, 8.

talibus hominis potuit apparere, nisi assumpta visibili et sensibili creatura, quæ ad istos oculos visibiles corporis pertinet: quandoquidem et ipsa Sapientia Dei, per quem facta sunt omnia, humanis oculis non appareret, nisi humanam carnem assumeret.

II. Quomodo ergo Verbum Dei, id est, Filius Dei, ut appareret oculis, carnem assumpsit: sic semper Deus, ut appareret oculis hominum, in aliqua creatura visibili apparere dignatus est. Nam apertissime habes in Actibus Apostolorum, quia Angelus apparuit Moysi in rubo¹. Numquid ista Scriptura vera, et illa falsa est? aut illa vera, et ista falsa est? Sed quid? Si Christiani sumus, si bene credimus; ambæ sunt veræ. Si ergo ambæ sunt veræ, quomodo hic Deus apparuit, quomodo ibi Angelus dicitur apparuisse, nisi quia ille Spiritus, qui in Actibus Apostolorum dixit apparuisse Angelum, exposuit hanc lectionem quomodo apparuit Deus? Illa declaratio, expositio est obscuritatis hujus: ne intelligeres Deum per se ipsum apparuisse, illic tibi expositum est quemadmodum apparuerit Deus per creaturam, Angelum. Sic quid miraris quia dicitur, cum apparet Angelus, « Dixit Deus? » Et vocavit Deus Moysen, et accessit ad locum, et dixit « Dominus ad Moysen? » Quia non attenditur templum Angelus, sed inhabitator Angeli. Ipse enim Angelus templum Dei erat. Si enim dignatur in homine habitare et loqui, ut quando Propheta loquitur, dicatur: Dixit Deus: quanto magis per Angelum? Et cum dicitur, Dixit Deus per Isaiam, quid erat Isaias? nonne homo portans carnem, natus de patre et matre, sicuti omnes nos? Et tamen loquitur, et quid dicimus in eloquiis ipsius? Hæc dicit Dominus². Quomodo ergo Deus, si Isaias, nisi quia

¹ Act. vii, 30. — ² Isai. l, 1.

Deus per Isaiam? Sic et hic loquente Angelo dicitur Deus loqui. Quare, nisi quia per Angelum Deus?

III. Advertite itaque soluta quæstione etiam istud, in cuius rei signum videtur factum, quod in rubo apparuit, et rubus non comburebatur, non incendebatur: et apparerat tanquam ignis, et non incendebat rubum. Putamus rubum bonum aliquid significare, cum sint spinæ? Si enim consumpsisset ignis spinas, significaret quia et verbum Domini quod dictum est Judæis, consumpsisset peccata illorum, et Lex illa finiret iniquitates ipsorum. Si enim sic ignis in rubo, quomodo Lex in Judæis: sic sunt spinæ rubi, quomodo peccata Judæorum: sic ignis hic non cremavit spinas, quomodo Lex non cremavit peccata.

IV. Loquitur autem Dominus ad Moysen: (jam illa nostis, et non diutius vos tenere debemus, propter angustias temporis:) « Ego sum qui sum: Misit me qui est. » Cum enim quæreret nomen Dei, hoc dictum est: « Ego » sum qui sum. Hæc dices filiis Israël, Qui est misit me » ad vos¹. » Quid est hoc? O Deus, o Domine noster, quid vocaris? « Est » vocor, dixit. Quid est, « Est » vocor? Quia maneo in æternum, quia mutari non possum. Ea enim quæ mutantur, non sunt, quia non permanent. Quod enim est, manet. Quod autem mutatur, fuit aliquid, et aliquid erit: non tamen est, quia mutabile est. Ergo incommutabilitas Dei isto vocabulo se dignata est intimare, « Ego sum qui sum. »

V. Quid est ergo, quod postea iterum aliud nomen sibi dixit, cum diceretur: « Et dixit Deus ad Moysen, Ego » sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob: hoc » mihi nomen est in sempiternum²? » Quomodo illa

¹ Exod. iii, 14. — ² Ibid. 15.

vocor hoc, quia « sum; » et ecce hac aliud nomen, « Ego » sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob? » Quia quomodo est Deus incommutabilis, fecit omnia per misericordiam, et dignatus est ipse Filius Dei mutabilem carnem suscipiendo, manens id quod Verbum Dei est, venire et subvenire homini. Induit ergo se carne mortali ille qui est, ut dici posset: « Ego sum Deus Abraham, et » Deus Isaac, et Deus Jacob. »

VI. Deinde signa jam attendite, quæ signa dedit Moysi, cum diceret: « Si mihi dixerit populus, Non te misit » Deus: quibus signis ostendam quia misisti me¹? » Dicitum est: « Projice virgam, quam habes in manu tua: » projecitque virgam, et factus est serpens, et exhorruit Moyses. Ait iterum Dominus: « Apprehende caudam » ejus: » apprehendit, et facta est virga sicut erat. Dedit et aliud signum: « Mitte manum in sinum: » et misit eam. « Produca eam: » produxit, et facta est alba sicut nix, id est, leprosa. Color enim albus in cute humana vitiosus est. « Mitte illam in sinum iterum: » misit, et recepit colorem suum. Dedit ei tertium signum: « Tolle aquam de » flumine, et funde in æqualem locum: » tulit, et fudit, et conversa est in sanguinem. « In his signis audiet te » pulus: si in primo non exaudierit, in secundo autem » et in tertio audiet². »

VII. Nos ea quæ significant, quantum Deus adjuvat, tendamus edicere. Virga regnum significat; serpens mortalitatem. A serpente enim homini mors propinata est. Ipsam mortem Dominus dignatus est assumere. Virga ergo veniens in terram, serpentis speciem habuit³; quia regnum Dei, quod est Christus Jesus, venit ad terram. Mortalitate indutus est, quam infixit in cruce. Novit autem Sanctitas Vestra, quia quando populus ille in eremo cer-

¹ Exod. iv, 1, etc. — ² Ibid. 8. — ³ Gen. iii, 1.

vicatus et superbus murmurasset adversus Deum, coepit morderi a serpentibus, et ipsis morsibus cadere. Misericordia sua dedit Deus remedium, quod remedium praesentem quidem sanitatem afferebat, sed futuram sapientiam praedicabat. Ait Moysi: « Suspende serpentem aeneum » in media eremo in ligno, et dic populo, Quicumque » fuerit percussus, serpentem istum intueatur. Et percussi » homines intuebantur serpentem, et sanabantur¹. » Et attestatur Dominus in Evangelio tali signo. Nam cum Nicodemo loqueretur, ait: « Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis; ut » omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam » aeternam². » Sed hoc est, quicumque percussus fuerit a serpentibus peccatorum, Christum intueatur, et habebit sanitatem in remissionem peccatorum. Ergo, fratres, ipsa est mortalitas, quae suscepta est a Domino, quam necesse est habere corpus ejus, cujus est caput homo in coelo. Ita Ecclesia mortalitatem habet, quod vulnus inflictum est per suasionem serpentis. Debemus enim mortem peccato primi hominis: sed per eam ad vitam pervenimus aeternam, per Jesum Christum Dominum nostrum. Sed quando venit ad vitam, et redit ad regnum? In fine saeculi. Nam ideo caudam tenuit, ubi finis est, ut ad pristinum revocaret.

VIII. Quid illa manus? Certum est quia et illa manus populum ipsum significat. Sinus hominis quid est? Sinus Moysi secretum Dei. Cum esset homo in secreto Dei, incolumis erat, et bono colore. Exiit a secreto Dei, progressus est Adam de paradiso, offenso Deo, et factus est vitiosus. Facta est ergo manus illa alba: sed rediit ad sinum, per sinum Domini nostri Jesu Christi, et recepit colorem. Quid autem illa aqua? Aqua illa significat sapientiam.

¹ Num. xxi, 8, 9. — ² Joan. iii, 14, 15.

Saepe enim posita est aqua in similitudinem sapientiae: et dictum est: « Fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam¹. » Sed aqua illa sapientia, quae in terra sanguis effecta est, non nobis ostendit Verbum carnem factum et habitantem in nobis? Utique ostendit. Omnia ergo futuri populi signa sunt, et mysteria de Domino nostro Jesu Christo. Et si qua alia sunt in veteribus libris sacramenta, sive illa intelligamus, sive non intelligamus, quarentem desiderant, non reprehendentem. Petamus ergo, quaeramus et pulsemus, ut aperiatur nobis. Illis futura praedicta sunt sacramenta: nos praesentia videmus in Ecclesia.

SERMO VII².

De lectione Exodi, de rubo in quo flamma erat et rubus non comburebatur.

I. Cum divina lectio legeretur, magnum miraculum, quod Moysen famulum Dei intentissimum fecerat, etiam nos corde expectavimus; quia intenti etiam ipsi facti sumus, quomodo in rubo apparebat ignis, et rubus non cremabatur³. Deinde advertimus sacram Scripturam prius dixisse, quod Angelus Domini apparuerit Moysi in rubo⁴. Deinde Moyses non jam quasi cum Angelo, sed tanquam cum Domino loquebatur. Tertio advertimus, quod cum Moyses nomen Dei quaereret, ut haberet quid diceret filiis Israel, interrogantibus quod nomen Dei esset, qui illum

¹ Joan. iv, 14. — ² Alias vi, ex Cartusiae MSS. editus. — ³ Exod. iii, 2. — ⁴ Act. vii, 30.

ad eos misisset, respondit: « Ego sum qui sum ¹. » Neque hoc transeunter, sed repetitione commendans adjecit: « Dices itaque filiis Israël, Qui est misit me ad vos. » Postremo jam enuntiato nomine suo, adhuc adjunxit: « Hæc » dices eis, Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob misit me ad vos. Et » hoc mihi nomen est in æternum ². » De his, quod Dominus donat, audite. Magna quidem sunt, tanquam in volucra mysteriorum Dei: quæ si congruenter et sufficienter conemur evolvere, nec vires, nec tempus sufficient.

II. Quod ergo breviter possumus dicere, non frustra, non inaniter, non sine alicujus significatione secreti, in rubo flamma erat, et rubus non cremabatur. Rubus enim spinarum est quoddam genus: nec in laude aliqua poni potuit, quod peccatori terra produxit. Nam primitus peccanti homini dictum est: Terra spinas et tribulos pariet tibi ³. Neque idipsum quod rubus non cremabatur, id est, flamma non comprehendebatur, bonum aliquid putare debemus. Si enim flamma significat aliquid boni, in qua Angelus apparebat, vel Dominus; unde etiam cum venit Spiritus sanctus, visæ sunt illis linguæ divisæ velut ignis ⁴; comprehendere debemus hoc igne, non autem propter duritiam non cremari. Rubus quem non cremabat, populus qui Deo reluctabatur. Spinosum igitur populum Judæorum significabat rubus, quo Moyses mittebatur. Et ideo rubus non cremabatur, quia duritia Judæorum, sicut dixi, legi Dei reluctabatur. Nam si ille populus spinis non significaretur, non ab eo spinis Christus coronaretur ⁵.

III. Quod autem idem ipse, qui loquebatur Moysi, et Angelus Domini et Dominus dicitur, magna quæstio est,

¹ Exod. iii, 14. — ² Ibid. 15. — ³ Gen. iii, 18. — ⁴ Act. ii, 3. — ⁵ Matth. xxvii, 29, et Joan. xix, 5.

nec temerarium debet habere affirmatorem, sed cautum inquisitorem. Duæ sunt autem sententiæ, quæ hinc proferri possunt, quarum quælibet vera sit, ambæ secundum fidem sunt. Quod dixi, quænam earum vera sit: hoc dixi, quidnam eorum senserit qui scripsit. Nam quando nos inquirentes Scripturas sentimus aliquid, quod scriptor forte non sensit; non tamen hoc sentire debemus, quod abhorret a regula fidei, a regula veritatis. Ergo ambas sententias propono: sit fortassis et tertia, quæ me latet. Ex his autem duabus propositis, eligatis quam volueritis. Aliqui dicunt ideo et Angelum Domini dictum et Dominum, quia Christus erat, de quo aperte Propheta dicit, quod sit magni consilii Angelus ¹. Angelus enim officii nomen est, non naturæ. Nam angelus græce, qui latine nuntius appellatur. Nuntius ergo actionis nomen est: agendo, id est, aliquid nuntiando, nuntius appellatur. Quis neget Christum nuntiasse nobis regnum cælorum? Deinde Angelus, id est, nuntius mittitur ab eo, qui per eum aliquid nuntiat. Et quis neget Christum missum? qui toties dicit: « Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus » qui me misit ²: » ipse proprie missus. Nam Siloë, illa piscina, interpretatur missus ³. Ideo cui oculos luto inunxit, inde lavare faciem jussit. Nullius enim visus aperitur, nisi ejus qui a Christo mundatur. Ergo idem Angelus, idem Dominus.

IV. Sed hic occurrit aliquid præcavendum. Non enim desunt hæretici qui dicant, Patris et Filii distare et dissonare naturas, et non eos esse unius ejusdemque substantiæ. Catholica autem fides credit Patrem et Filium et Spiritum sanctum unum Deum, unius substantiæ Trinitatem, inseparabiliter, æqualiter, non commixtione confusam, non distinctione separatam. Illi ergo qui persuadere mo-

¹ Isaï. ix, 6. — ² Joan. vi, 38. — ³ Id. ix, 7.

liuntur Filium non esse ejusdem substantiæ cujus est Pater, argumentantur ex hoc, quod Filius visus est Patribus: Pater, inquiunt, non est visus: invisibilis autem et visibilis diversa natura est. Et ideo, inquiunt, de Patre dictum est: « Quem nemo hominum vidit, nec videre potest¹. » Ut ille qui visus est non solum Moysi, sed etiam Abrahæ; non solum Abrahæ, sed etiam ipsi Adam et cæteris patribus, non Deus Pater, sed Filius potius credatur, ut intelligatur creatura. Catholica non hoc dicit. Sed quid dicit? Deus Pater, Deus Filius; incommutabilis Pater, incommutabilis Filius; æternus Pater, coæternus Filius; invisibilis Pater, invisibilis Filius. Nam si dixerit Patrem invisibilem, Filium visibilem distinxisti, imo vero sperasti substantias. Quomodo gratiam invenisti, qui fidem perdidisti? Solvitur ergo ista quæstio sic: Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus, natura propria invisibilis est: apparuit autem quando voluit, cui voluit; non ut est, sed ut voluit, cui serviunt omnia. Si enim anima tua cum sit invisibilis in corpore tuo, ut appareat profert vocem, et vox in qua apparet anima tua cum loqueris, non est substantia animæ tuæ; aliud est illa, aliud est vox; et tamen apparet, et in ea re quæ ipsa non est: sic et Deus si in igne apparuit, non est ignis; si in fumo apparuit, non est fumus; si in sono apparuit, non est sonus. Non sunt hæc Deus, sed indicant Deum. Hoc retento, securi credimus potuisse dici Filium qui apparuit Moysi, et Dominum et Angelum Domini.

V. Qui vero existimant vere eum Angelum Domini fuisse, non Christum, sed Angelum missum, necesse est ut exigatur ab eis ratio, quare dictus sit Dominus. Quomodo enim ab eis qui Christum fuisse dicunt, exigitur quare dictus sit Angelus: sic ab eis qui Angelum dicunt,

¹ 1 Tim. vi, 26.

exigitur quare dictus sit Dominus. Sed illi qui Christum dicunt fuisse, jam commemoravi, quomodo inde exeant, quare dictus sit Angelus, quia Propheta aperte dixit Dominum Christum magni consilii Angelum¹. Illi ergo qui dicunt Angelum, respondere debent quare appellatus sit Dominus. Respondent et ipsi: Sicut in Scripturis Propheta loquitur, et dicitur quia Dominus loquitur; non quia Dominus est Propheta, sed quia Dominus est in Propheta; sic et cum per Angelum dignatur Dominus loqui, quomodo per Apostolum, quomodo per Prophetam, recte dicitur et Angelus propter se ipsum, et Dominus propter habitantem Deum. Certe enim Paulus homo erat, et Christus Deus; et ait tamen ipse Paulus: « An vultis experimentum ejus accipere, qui in me loquitur Christus²? » dixit et Propheta: « Audiam quid loquetur in me Dominus Deus³. » Qui loquitur in homine, loquitur in Angelo. Ideo apparuit Moysi Angelus Domini, et dixit: « Ego sum qui sum⁴. » Habitatoris vox est, non templi.

VI. Nam si propterea Christus erat, cum Angelus dictus sit, quia unus erat; quid facimus, quando Abrahæ tres apparuerunt? quid hic dicimus? Tres apparuerunt, et Abraham tanquam ad unum loquens dixit, Domine⁵. Quid dicimus? quare tres? An ipsa Trinitas erat? Quare ergo Dominus? Quia Trinitas unus Dominus, non sunt tres Domini: et Trinitas unus Deus, non tres; una substantia, tres personæ. Neque enim Pater Filius est, aut Filius Pater est, aut Spiritus sanctus vel Pater vel Filius est. Sed Pater non est nisi Filii; Filius non est nisi Patris, Spiritus et Patris et Filii. Quamvis in illis tribus aliqui dicunt, quod unus ibi excellebat, quem Dominum appel-

¹ Isaï. ix, 6. — ² 1 Cor. xiii, 3. — ³ Psal. lxxxiv, 9. — ⁴ Exod. iii, 14: — ⁵ Gen. xviii, 2.

labat Abraham, quando apparuerat cum duobus, tanquam Christus cum Angelis suis. Sed quid agimus, quia cum duo mitterentur ad Sodomam apparentes fratri Abrahamæ Lot¹, et ipse agnoscit in eis divinitatem; et cum duos videat, Dominum appellat? Et ille in tribus Dominum, et in duobus ille Dominum. Ne separemus ergo Trinitatem et faciamus in Sodoma dualitatem, puto quod melius intelligimus, quia Patres nostri Dominum in Angelis agnoscebant, habitantem in habitatione intelligebant; non portantibus, sed insidenti gloriam dabant. Quam sententiam confirmat, non solum Epistola quæ scribitur ad Hebræos, ubi dicitur: « Si enim qui per Angelos dictus est » sermo, factus est firmus²: » (loquebatur enim de Veteri Testamento, commendavit quod ibi Angeli loquebantur; sed Deus in Angelis suis honorabatur, et per Angelos interior habitator audiebatur:) sed etiam in Actibus Apostolorum Stephanus dicit, arguens et increpans Judæos: « Dura cervice, et non circumcisi corde et auribus³. » Dura cervice, spinæ non crematæ. « Vos semper resistitis Spiritui sancto. » Ideo rubus non cremabatur; quia flammæ Spiritus ab spinis peccatorum resistebatur. « Vos semper resistitis Spiritui sancto. Quem Prophetarum non occiderunt patres vestri? (Et unde agitur:) » qui accepistis Legem in edictis Angelorum, et non custodistis. » Si diceret Angeli, et non Angelorum, non deerant illi qui dicerent, Christus est, quia dictus est magni consillii Angelus. Angelus Christus, numquid Angeli Christus? Dicit et apostolus Paulus, quoniam semen Abrahamæ dispensatum est: « Dispositum, inquit, per Angelos in manu mediatoris⁴. »

VII. Jam ergo Angelus, et in Angelo Dominus, dice-

¹ Gen. xix, 1. — ² Hebr. ii, 2. — ³ Act. vii, 51. — ⁴ Galat. iii, 19.

bat Moysi quærenti nomen suum, « Ego sum qui sum: » Dices filiis Israël, Qui est, misit me ad vos¹. » Esse, nomen est incommutabilitatis. Omnia enim quæ mutantur, desinunt esse quod erant, et incipiunt esse quod non erant. Esse verum, esse sincerum, esse germanum, non habet nisi qui non mutatur. Ille habet esse cui dicitur: « Mutabis ea et mutabuntur, tu autem idem ipse es². » Quid est, « Ego sum qui sum, » nisi, æternus sum? Quid est, « Ego sum qui sum, » nisi, mutari non possum? Nulla creatura, non cœlum, non terra, non Angelus, non Virtus, non Sedes, non Dominationes, non Potestates. Cum ergo sit hoc nomen æternitatis, plus est quod dignatus est habere nomen misericordiæ. « Ego sum Deus Abraham, et Deus » Isaac, et Deus Jacob³. » Illud in se, hoc ad nos. Si enim hoc solum esse vellet, quod est in se, quid essemus nos? Si intellexit, imo quia intellexit Moyses, cum ei diceretur: « Ego sum qui sum, Qui est misit me: » multum hoc credidit esse ad homines, multum hoc vidit distare ab hominibus. Qui enim hoc quod est et vere est, digne intellexerit, et qualitercumque lumine veracissimæ essentiæ, vel strictim, sicut coruscatione afflatus fuerit; longe se videt infra, longe remotissimum, longe dissimillimum: sicut ille ait: « Ego dixi in extasi mea⁴. » Assumpta enim mente vidit nescio quid, quod plus ad illum erat. Hoc erat quod verum erat. Dixi, inquit, in extasi mea. Quid? Projectus sum a facie oculorum tuorum. Cum ergo ad id quod dicebatur, non ad id quod videbatur, longe se imparem videret Moyses et quasi minus capacem, unde inflammatus ipso desiderio videndi quod est, dicebat Deo cum quo loquebatur: Ostende mihi te ipsum⁵: quasi ergo ab illa excellentia essentiæ longe dissimilis desperaret, erigit

¹ Exod. iii, 14. — ² Psal. ci, 28. — ³ Exod. iii, 15. — ⁴ Psal. xxx, 23. — ⁵ Exod. xxxiii, 18.